

Romantiline ood armastusele

Eino Tambergi ooper "Cyrano de Bergerac" Estonia Teatris

Muusikaline juht — Paul Mägi, lavastaja — Mikk Mikiver, kunstnikud — Ervin Õunapuu ja Mare Raidma.

Esietendus 4. veebruaril

Estonia Teater jätkab oma traditsioone eesti muusika lavaletoomisel. Uudisteseid, eriti ooperi osas, pole küll enam ammu tulnud, aga et sellest tavast siiski ei loobuta, on kiiduväärt.

Muusika selgus ja reljeefsus

Eino Tamberg on koostöövalmis autorina arvestanud nii muusikajuhi kui ka lavastaja nägemusega ning muudatused orkestratsioonis, kärped ja lisamisid on tulnud aina kasuks. Muusika tundub kargema ja puhtamana.

Muusikaline juht Paul Mägi ja kontsertmeister Tarmo Eespere on väga peene tajuga muusikud. Välja on toodud iga muusikalise löigu ja teema koht ning eesmärk üldises muusikamaastikus. Paul Mägi on orkestri pannud kõlama väga reljeefselts mitmekesistes värvides, tuues esile palju huvitavaid soolopartiisid ja fraase ning seda nii vertikaalses, s.o. partituuris ülalt alla, kui ka horisontaalses, s.o. muusika kulgemise suunas. Orkestri lai dünaamiline diapason ulatub õhkõrnast pianissimo kuni traagilise/kirgliku fortissimo, mis paindlikult on jälginud soliste (etendusiti on see vajadus olnud erinev). Väga hinnatav on Tarmo Eespere töö solistidega, sest tühjalt lauldud, "noot noodi pärast" fraase peaaegu ei olegi ja täpne arusaam igast muusikalisest mõttest on lisatud solistidele hulgaliselt uusi nüansse. "Cyrano..." on Tarmo Eespere esimene tõsine kokkupuude ooperiteatriga ja tahaks väga loota, et nii hea teatri- ja dramaturgiatunnetusega kontsertmeistril ei jääks see siin ainsaks tööks.

Kõige täiuslikum ruum on tühi ruum

Sellisest printsipiist paistab olevat lähtunud oma dekoratsioonikavandite loomisel Er-

vin Õunapuu. Puhta horisondiga, mis aitab vastava valgustusega luua illusiooni vajalikest ajast, kohast ja samaaegselt ka meeleolust (või õigemini tegevuskohal valitsevast hingusest), tekitatakse avaruse ja isegi lõpmatuse tunne, üksikud detailid — poolik gooti terravatipuline kaar, lauake jne. — markeerimas olustikku. Väga huvitavalt on lahendatud lahingupilt alla lastud prožektoritega. Kuigi see ei ole teab mis uudne võte, annab ta siin täiusliku kujutluse sõjaväljast.

Lavatehnilised probleemid

Kuna kujundus on puhastatud kõigest liigsest, siis hakkavad mängima pisidetailid, millele harjumuspäraselt täidetud lavapildi korral mingit tähelepanu ei pööraks. Need on põhiliselt lavatehnilist laadi: vaatatajale on näha eeslava külgsprožektorid; lavasügavuses süttib tuli liiga suure praksuga (ehk olnuks õigem see tuli aeglaselt-pühalikult kohale tuua?); rõdustseenis, kus väga oskuslikult leiab kasutamist külglooz, pauguvad ukсед; et lavaeesriie ei avane rohkem, siis Cyrano jääb selles stseenis mitte mustade kül-aksid, vaid kirju eesriide taustale...

Segama hakkas veel paar asja. Kõigepealt avapildis lava liiga kauane pöörlemine (ühel etendusel 5 minutit), enne kui Cyrano oma kohale asus ja tegevus alata võis. Siis Ragueneau oma jahukottidega, mis tuli panna põrandale ja mis jätsid poeedist/pagarist armetuma mulje, kui ta ehk väärinuks. Üleminekul III vaatuselt epiloogile lisab lavapildi vahetus (prožektorid tõusevad, lava pöörleb jne.) küll lahingu järelmõju, aga seni valitsenud ülima puhtuse ja täpsuse mulje sellega kahaneb. Ajaliselt peaks muusika võimaldama eesriided sulgeda ja avanema kloostripildi efekt saaks suurem.

Kostüümidest

Kostüümikavandite looja Mare Raidma näitab end ajastut tundva ja parajalt fantaasiarikka kunstnikuna. Oma mõtet on ta lasknud lennata rollide loomusest lähtuvalt, an-

des mitmele neist nii iseloomustuse kui ka lavastuse autorite suhtumise kätte. Nii on juba lavale ilmudes selge krahv de Guiche'i eneseimetlus ja ülespuhutatus. Kolme poeeti esitletakse edevate keigritena (kuigi nende tegelaskujude vajalikkust ooperis pean küsitavaks, juurde nad midagi ju ei anna). Põhjendatuks ei saa pidada aga Roxane'i lapitekilikku riietust I ja II vaatuses — paistab, nagu tahaks kunstnik teda näidata vanema ja vaesemana.

Meeleolud ja seisundid

Lavastaja Mikk Mikiver tundub uskuvat, et eesti publik on kõrge haridustasemega ja maailma dramaturgia tähtsena on Rostand'i näidend kõigile tuttav. Niisugune lugupidav suhtumine vastas- ja kaasmängijaisse — lavastajale on selleks publik ja need, kes lavaval tema mõtteid realiseerivad — teeb lavastajale au. Mikiver ei pea vajalikuks ooperi sisu detailset ärastelamist misansteenidega, mis liigselt pantomiimi võiksid kalduda, ta ei leia, et (tema enda sõnul) primaarne on esitatu verbaalne selgus. Ühena vaatatajate hulgast arvan, et tekstist arusaamine siiski liigne ei oleks. Liigseks pean aga Cyrano rätinoliku nina kasutamist. Publik läheb tegelastega kaasa sedavõrd, kuivõrd kõik on arusaadav, ja hoiak (jälle Mikiveri enda sõnul) "see on lolli vaatataja jaoks" võtab eespool arvatud austavast suhtumisest paraja tükikese maha.

Mikk Mikiver on lavastaja, kes oskab tegelaskonnale sisendada igas üksikus stseenis vajaliku emotsionaalse seisundi. Õnnelikul kombel on samasugune mõju ka Paul Mägil ja Tarmo Eesperel ning "Cyrano de Bergeracist" on Estonia Teatris saanud üks selliseid lavastusi, kus harukordselt hästi on realiseerunud meeskonnatunne. Võrdväärset peegelduvad erinevad meeleolud orkestrilt ja lauljatelt. On pastoraalsust (näiteks III vaatus alguses kapten Castel-Jaloux' laul kodupaigast), hardust (ooperi avastseenis ja epiloogis naiskõõri kaunis lihtsus),

igatsust (Roxane'i kirjalugemise stseen II vaatus alguses), naljatlev-narrivat (Cyrano tulek Kuu pealt), traagilist-ahastavat (Christiani surmastseenis Cyrano arusaam, et ta ei saa nüüd oma tundeid mitte iial Roxane'ile avaldada), on hella armastust (rõdustseenis) kuni sügavalt liigutava õrnuse ja ahastuseni ooperi lõpus.

Väga huvitavalt lahendatud misanstseene on mitmeid ja seda mitte selleks, et kramplikult olla huvitav, vaid need tunduvad loogilised ja põhjendatud. Näiteks koht, kus võimalusi oleks mitu — stseen, milles Cyrano palub Roxane'ile kirjutamiseks Ragueneau'lt sulge. Saaks ju teha nii, et ülalt langeb luigesulg ja siis järgneb Ragueneau fraas: "Te saate luigesule!" Mikiver on näinud ette Ragueneau' repliigi ja tegelaste üles vaadates langeb aeglaselt taevast alla luigesulg. Ühel etendusel sulg mingi apsu tõttu lavale ei jõudnud ning tekkis hoopis uus suhe — sulg kui sümbol, millegi kauni ootus ja lootus. Võib-olla tuli niisugune tunne sellest, et teadsin seda sulge oodata. Ei oska öelda, aga nimetatud etendusel oli stseen mõjuvaim.

Või näiteks ooperi algus ja lõpp — Cyrano kaabu, mis alguses on dirigendi selja taga barjääril, jõuab sinna lõpuks ka tagasi. Ent selles, kuidas kulgeb kaabu tee, on oma sümbolika: alguses viskab dirigent hooga energilise žestiga selle lavale, lõpus aga ulatavad orkestrandid oma pillide ja poognatega selle aeglaselt ühelt teiselt otsekui leinatähist. Sama on ka misanstseeni- line tegelaste asetused — alguses ja lõpus. Alguses on oluline mängida välja see, kuidas Castel-Jaloux sirutab Cyrano poole mõõga, öeldes Cyranole määrgusõnad, ja Ragueneau pakub luigesulge. Cyrano aga elustub Roxane'i "Kord oli Bergerac me mängumaa..." järel, sest ta on kuulnud armastatud häält. Ooperi lõpus on tähtis, et Castel-Jaloux, Ragueneau ja Roxane'i hoiak ei oleks lihtsalt paigal seismine, vaid otsekui tardumine. See on olnud eri etendustel erineva mõjujõuga.

aluge-
algu-
(Cyrano-
gilist-
surma-
a, et ta
mitte
a), on
seenis)
õrnuse
s.

Õnnestunud tööd solistidelt

ndatud
eid ja
ampli-
need
õhjen-
as või-
stseen,
xane'i-
neau'lt
nii, et
ja siis
s: "Te
ver on
repli-
adates
st alla
el sulg
ale ei
hoopis
ümbol,
lootus.
e tunne
a sulge
aga ni-
stseen

Neid on ridamisi. Eelkõige Cyrano kehastajad Teo Maiste ja Tarmo Sild. Kui Teo Maiste on end paljudes rollides näidanud sisuka ja rikkaliku tundeskaalaga näitlejana, siis Tarmo Sillal on Cyrano osa tegelaskuju sügavuse mõistmisel suur hüpe edasi. Mõlemal on palju häälevarjundeid ja värve. Traagilisi osi on olnud neil varemgi ja hääles on see külg ka rohkem välja arendatud. Aga polegi varem kuulnud neilt nii hellalt, õrna ja pehmelt sametist tooni, kui siin ooperi lõpus kirja lugemisel. Teo Maiste Cyrano on kujutatud ehk liiga cakana ja tema suhted Roxane'iga on rohkem isalikud, mis võiksid Roxane'is äratada isegi võõristust. Tarmo Silla puhul tundub rivaliteet Christianiga loomulikum. Ka Cyrano kui pöörase mehe kuulsus on Tarmo Sillal usutavam, tema reageeringud on aktiivsemad ja tormakamad.

lootus.
e tunne
a sulge
aga ni-
stseen

Roxane'i osas Pirjo Levandi ja Valentína Táluma on rollilahenduste poolest üsna sarnased, erinevus tuleneb kummagi häälest. Mõlemad on väga romantilised, kapriisuseta (mida osa ju võimaldaks — näiteks rõdupildis, kui selgub, et Christian ei suuda leida kauneid sõnu), sarmikad. Pirjo Levandi koloratuurne hääel kõlab hõbedase kellukesena ja annab kogu rollile erilise hapruse.

lgus ja
mis al-
ja taga
lõpuks
kuidas
n oma
skab di-
e žesti-
aga ula-
pillide
eglaselt
leinatä-
stseeni-
alguses
oluline
las Cas-
no poo-
Cyrano-
neau pa-
no aga

Valentína Táluma sopran on mahukam. Märkimist väärib Táluma cesti keel, mille ta on omandanud juba peaaegu perfektselt. Kõik keelele omased häälikud — õ, ä, ö, ü — ja diftongid on õiged, ka palataliseerimine, vaid üksikud välde- te probleemid on jäänud. Et ta kogu teksti hääldab väga hoolikalt, siis on tema diktsioon kogu etenduse üks kõige selgemaid.

ord oli
aa..." jä-
l armas-
õpus "on
ix", Ra-
hoiak ei
eismine,
e. See on
erineva

Christiani rolli täidab Mati Kõrts brandita. Ta esitab oma Christiani temale omases laadis. Hääleliselt igati korrektne, mänguliselt aga võrdlemisi sarnane mitme eelneva osaga. Teatri juhtkonna töös on solistidele osade planeerimises ilmselt midagi vajaka, kui alles esietenduse eel sel-

HARRI ROSPU foto

"Cyrano de Bergerac". Tarmo Sild nimiosas, Roxane'i osas Valentína Táluma.

gub, et teisena osatäitjaks mõeldud laulja rolli siiski ei sobi.

Toredaks saavutuseks võib pidada Mati Vaikmaa ja Raulo Elpi kapten Castel-Jaloux' osa. Tundub, et Mati Vaikmaa on viimasel ajal eriti lahti läinud. Krahv de Guiche'is Voldeemar Kuslapi esituses on paras annus ülespuhutust, mille lahingupildis lisandub mehistuski. Mart Laur samas osas on ehk liigagi tõsine ja rüütellik algusest peale. Kumbki pole aga õnneks teinud tegelast liiga naeruväärseks ega groteskseks.

Üks ebamugavamaid partii- sid ooperis paistab olevat Roxane'i seltsidaami osa, eriti epiloogis. Nii Leili Tammel kui ka Marika Eensalu on epiloogis oma partii esitamisel läinud lihtsa ja loomuliku retsitatiivliku laulmise teed. Ilmselt on see õige, sest tekst on siin oluline ja eemalt kostva

naiskooriga häälestumine poleks muidu võimalik. Täieliku vabadust pole kätte saanud veel kumbki, aga tunda on, et mõlemad parimat varianti otsivad.

Ragueneau osas on Ivo Kuusk ja Rostislav Gurjev mõnusalt muhedad. Üks olulisi kohti ooperis on Ragueneau kõneline osa, kui ta teatab Cyranole tehtud atentaadist. Selle lõpuosas "...jää süngi ta. Sealt tõusta, surmaga see oleks mängida!" on vajalik, et ei tekiks mahavuristamise muljet. Vahva mandlikoogi retsept (sama vahvalt ka esitatud) võiks etendustel valmisraununa ja müügiartiklina koos õpetusega saadaval olla.

Ragueneau naise Lise'i osas on Margit Saulep ja Kai Parmas. Hääleliselt tundub osa rohkem sobivat Margit Saulepile, ta kandub orkestrist üle paremini. Mängulist vabadust on samaväärselt mõlemal.

Kolme poeedi grupis on kesk- sed Uno Kreeni ja Ain Angeri loodud kujud. Noorel Ain Angeril on osa tehtud korrektselt, Uno Kreenil aga pisut ülemängitult ja —tähtsustatult.

Teatri ooperikoor on saanud meesrühma osas tõhusat täiendust ja kadettide koorid on oma jõulisusega sobivad. Üksikutest kadettide solofraasidest tõstaks esile Märt Jakobsoni kõlavat häält. Naiskooriga lavatagune partii on esitatud sobiva pühaliku lihtsusega ja peaaegu alati puhtalt.

"Cyrano de Bergeraci" esimene esitustsükkel on nüüdseks möödas. Sel hooajal on seda kavas veel vaid kolm korda. Miks nii tugevat positiivset elamust andev uuslavastus nii vähe mängukavas on, seda pean suureks planeerimise puuduseks.